

Цуврал хичээл-8

ИРЭЭДҮЙДЭЭ ХИЙХ ХӨРӨНГӨ ОРУУЛАЛТ ДААТГАЛЫН ТУХАЙД

Ерөнхий ойлголт

Эрт дээр үед Хятадын тариачид үр тариагаа усан завиар тээвэрлэн худалддаг байжээ. Энэ үед үр тариагаа тээвэрлэсэн завь усанд живэх явдал нэг биш удаа тохиолддог байж. Тэгэхээр нь нэг завинд нэг өрх бүх үр тариагаа ачих биш олон завинд хувааж ачаад тээвэрлэдэг болсон байна. Ингэснээр нэг завь живэхэд нэг өрх бүх үр тариагаа алдаж хохирох бус багахан хэмжээний алдагдал хүлээдэг болжээ. Ийнхүү учрах хохирлоо олон өрхөд хуваарилснаар нэг өрх санхүүгийн хувьд сүйрэл амсахаас сэргийлэх арга олсон нь даатгалын үндсэн санааг бий болгосон гэж судлаачид үздэг.

Даатгал нь үндсэндээ хэн нэгэнд учрах санхүүгийн эрсдлийг олон хүнд тархаан байршуулдаг нийгмийн нэг арга хэрэгсэл юм. Үндсэндээ хоёр төрлийн эрсдэл байдгаас нэгийг нь даатгах боломжтой нөгөөг нь даатгах боломжгүй байдаг. Даатгах боломжгүй эрсдлийн жишээнд мөрийтэй тоглоом, үнэт цаасны зах зээлд хөрөнгө оруулалт хийх зэрэг хамаардаг. Мөрийтэй тоглоом тоглоход нэг бол хожино, эсхүл алдана. Энэ төрлийн эрсдлийг даатгах боломжгүй. Харин эрсдлийг нэг бол хожих, эсвэл алдах бус гагцхүү хохирол учрах магадлалтай эрсдлийг л даатгах боломжтой. Жишээлэхэд, гал түймрийн улмаас зөвхөн хохирол л амсана.

Даатгалын гол үүрэг нь даатгуулагчид учирсан хохирлыг нөхөн олгож, эрсдэлд орохоос өмнөх санхүүгийн байдлыг нь сэргээхэд чиглэдэг ба харин даатгуулагчид ашиг олгох зорилго агуулдаггүй. Өөрөөр хэлбэл, гай зовлон тохиолдоход таныг болон танд хамааралтай хүмүүсийг хамгаалах нэг арга нь даатгал юм. Гамшиг зовлон, аюул осол тохиолдохгүй байж болох хэдий ч тохиолдох эсэх нь биднээс шалтгаалахгүй учраас даатгалын ачаар түүнийг хохирол багатай давах боломжтой.

Орлогоо ухаалгаар зарцуулах нэг хэрэгсэл нь мэдээж **ДААТГАЛ** юм.

Энэ нь учирч болох аливаа эрсдлийг хохирол багатай даван туулахад чиглэсэн хөрөнгө оруулалт юм.

Өндөр хөгжсөн оронд даатгал айл өрх, албан байгууллага, хүн бүрийн нэн чухал хэрэгцээ болж чадсан байдаг бөгөөд өрхийн төсөв, хувийн санхүүгийн төлөвлөгөө зохиохдоо заавал оруулдаг зардлын нэг зүйл болсон байдаг. Харин манайд даатгал нь харьцангуй шинэ, хүн бүр ач холбогдлыг нь ойлгоогүй байгаа учир даатгалын хэрэгцээ шаардлагын талаар иргэддээ зөв ойлголт өгөх нь нэн чухал асуудал болоод байна.

Даатгалын зарчим:

Америкт 1800-гаад оны сүүлээр нэгэн ноцтой хэрэг гарчээ. Зургаан залуу нийлж нэгэн настай хүнийг даатгуулан түүнийг нас барахад даатгалын нөхөн төлбөрийг хувааж авахаар тохиролцон гэрээ хийсэн байна. Тэд сар бүр маш өндөр даатгалын хураамж төлж эхэлсэн. Нилээд хугацаанд их хэмжээний хураамж төлсөөр сүүлдээ бухимдаж, хөгшний амийг хөнөөж, шийтгэгдсэн

байна. Энэ үеэс хойш аливаа этгээд өөрт хамааралгүй хүний өмнөөс амь насыг нь даатгуулж, гэрээ байгуулахыг хоригложээ. Ийнхүү даатгалыг мөрийтэй тоглоомоос ялгасан даатгуулагчийн ашиг сонирхлыг илэрхийлсэн байх гол зарчим үүссэн байна. Өөрөөр хэлбэл, даатгал нь тухайн этгээдийн өөрийнх нь болон гэр бүлийнх нь ашиг сонирхлыг хамгаалсан байхаас биш өөрт хамааралгүй хүний өмнөөс даатгуулахгүй гэсэн үг. Даатгуулагч даатгалын байгууллагад даатгуулах зүйлийнхээ талаар үнэн зөв, бүрэн дүүрэн мэдээлэл өгөх үүрэгтэй байдаг. Үүнийг ил тод, итгэл үнэмшилтэй байх зарчим гэж нэрлэдэг.

Даатгуулагчийн өгсөн мэдээлэл нь даатгалын гэрээ байгуулах үндэслэл болдог учраас даатгуулагч өөрийн мэдэж байгаа болон мэдэх ёстой бүх мэдээллийг Энэ олон эрсдлийг даатгуулах уу? Яах вэ? үнэн зөв өгнө. Даатгуулсан зүйлд нь хохирол учирвал хохирлын бодит хэмжээгээр даатгалын байгууллагаас нөхөн төлбөр авахаас бус илүү авах боломжгүй. Ингэхдээ тухайн нөхөн төлбөр нь даатгалын гэрээнд заасан үнэлгээнээс хэтрэх ёсгүй байдаг. Үүнийг нөхөн төлбөрийн зарчим ч гэж нэрлэдэг.

Энэ нь мөнгөө зээлдүүлж оронд нь байшин барьцаалсан этгээдээс зээлүүлсэн мөнгө, хүү, зайлшгүй гарсан зардлаасаа илүүг авах ёсгүй байдагтай адил юм. Даатгалын компани нэгдүгээрт, хохирол нь тодорхой, санхүүгийн хувьд хэмжих боломжтой эрсдлийг даатгадаг. Даатгах боломжгүй эрсдлийг даатгавал үр ашиггүй байх болно. Хэн нэгэнд учруулсан сэтгэл санааны хохирлыг үнэлэх боломжгүй байдаг. Энэ тохиолдолд хураамж болон үнэлгээг тооцох боломжгүй юм.

Хоёрдугаарт, хохирол нь санамсаргүй байх эрсдлийг даатгадаг. Хохирол хэзээ, хаана, ямар тохиолдолд болох нь тодорхойгүй байх нөхцөлд бас даатгадаг. Жишээ нь, Дорж таксины үйлчилгээ эрхэлдэг бөгөөд түүнд замын хөдөлгөөнд оролцож явахдаа осолд орох эсэхийг таамаглах боломжгүй. Харин Доржид учирч болох санамсаргүй хохирлыг даатгах боломжтой. Даатгуулагчийн эрх ашгийг хамгаалах хяналт, зохицуулалт Монгол Улсын Даатгалын тухай хууль анх 1997 онд батлагдаж, дараа нь 2004 онд шинэчлэгдсэн. Энэ хуулийн дагуу 2009 оны байдлаар даатгалын үйл ажиллагаа эрхлэх тусгай зөвшөөрөл авсан ердийн даатгалын 15, урт хугацааны буюу амьдралын даатгалын 1, давхар даатгалын 1 компани, даатгалын зуучлагч 4 компани, даатгалын 1167 төлөөлөгч даатгалын зах зээл дээр үйл ажиллагаа явуулж байна.

Даатгалын тухай хуулийн хэрэгжилтийг хангуулах, даатгалын байгууллагын үйл ажиллагаанд хяналт тавих замаар даатгуулагчийн эрх ашгийг хамгаалах чиг үүрэг бүхий байгууллага нь Санхүүгийн зохицуулах хороо юм. Та энэ байгууллагын талаар болон бусад нэмэлт мэдээлэл авахыг хүсвэл www.frc.mn вэб сайтаар орж үзэх эсвэл тус Хороон дээр биеэр ирж аливаа мэдээлэл зөвлөгөө авах боломжтой.

Даатгалын зуучлагч, төлөөлөгч

Даатгалын үйлчилгээг “даатгалын зуучлагч” ба “даатгалын төлөөлөгч” харилцагчдад хүргэдэг. Та даатгуулагчийн хувьд зөвлөгөө авахыг хүсвэл даатгалын зуучлагчид хандаарай. Даатгалын зуучлагч нь даатгуулагчид

үйлчилж зөвлөгөө, заавар өгөх чиг үүрэгтэй байдаг бол даатгалын төлөөлөгч нь даатгалын байгууллагыг төлөөлөн төв байрнаасаа өөр газарт үйлчилгээг нь хүргэдэг. Тухайлбал, Монгол даатгал компани нь бүх аймагт төлөөлөгчтэй.

Даатгалын зуучлагч нь Тодорхой төрлийн даатгал нь

Ямар эрсдлийг даатгах вэ?

Ямар эрсдлийг даатгалд хамааруулахгүй вэ?

Бусад ямар онцлогийг мэдэх шаардлагатай вэ?

Та энэ гэрээг хийх нь зүйтэй юу?

Таны хэрэгцээнд илүү тохирох өөр төрлийн даатгал байна уу? гэх зэрэг асуултад хариулт авахад тань туслах болно. Даатгалын зуучлагч нь даатгал хийлгэхээр зорьж буй даатгуулагчид мэргэжлийн зөвлөгөө өгөх, эрсдлийг нь үнэлж хамгийн тохиромжтой даатгалыг санал болгох үндсэн үүрэг хүлээнэ. Харин даатгалын төлөөлөгч нь даатгалын компанийхаа нэрийн өмнөөс борлуулалт хийх үүрэг хүлээдэг.

Даатгалын хэлбэр:

Даатгал нь **сайн дурын** ба **заавал** гэсэн хэлбэртэй байдаг.

Заавал даатгалыг хуулиар тогтооно. Жишээ нь, олонхи улс орнуудад жолоочийн хариуцлагын даатгалыг заавал даатгал гэж хуульчилсан байдаг. Уг хуулиар жолооч хариуцлагаа даатгуулаагүй нөхцөлд замын хөдөлгөөнд оролцохыг хориглосон байдаг.

Сайн дурын даатгалын хэлбэрүүдийг дор дурдсанаар ангилдаг:

Ердийн даатгал:

Гэнэтийн осол, эмчилгээний зардлын, хөрөнгийн авто тээврийн хэрэгслийн, Ачааны, барилга угсралтын, газар тариалангийн, мал амьтдын, агаарын хөлгийн, авто тээврийн хэрэгслийн, жолоочийн хариуцлагын санхүүгийн г.м.

Урт хугацааны даатгал:

Хугацаат насан туршийн, хуримтлалын, тэтгэврийн, эрүүл мэндийн г.м.

Даатгалын байгууллагад эдгээр даатгал хийх тусгай зөвшөөрлийг Санхүүгийн зохицуулах хороо олгодог. Хөрөнгийн даатгал дотроо гэр хашаа байшингийн, эд хогшлын, цахилгаан хэрэгслийн гэх мэтээр хуваагдана.

Давхар даатгал Даатгалын компани нь өөрийн хүчин чадлаас хэтэрсэн хэмжээний эрсдлийг даатгасан тохиолдолд энэ эрсдлээ багасгах зайлшгүй шаардлагатай болдог. Иймд даатгалын компани өөрийн эрсдлийн зарим хэсгийг дахин өөр компанид даатгуулдаг. Энэ үйл ажиллагааг давхар даатгал гэж нэрлэдэг.

Давхар даатгалын үндсэн зорилго нь даатгуулагчийн өмнө хүлээх үүргээ баталгаажуулж байгаа хэрэг юм. Даатгалын үндсэн баримт бичиг нь даатгалын гэрээт баталгаа байдаг бол давхар даатгалын хувьд энэ баримт нь давхар даатгалын гэрээ байдаг. Энэ гэрээнд давхар даатгагч, даатгуулагчийн нэр хаяг, даатгалын зүйлийн талаарх мэдээлэл, даатгалын хугацаа, эрсдэл, зарим хасалтууд, үнэлгээ, анхны даатгагчид ногдох шимтгэл зэрэг мэдээллийг тусгасан байдаг.

Бичил даатгал:

Дунд болон түүнээс дээш орлоготой хүмүүс өвдөх, хөрөнгө нь гэнэтийн ослоор устаж гэмтэх зэрэг эрсдэл тохиолдсон үед хадгаламжаасаа мөнгө гаргах зэргээр эрсдлийг давах чадавхи харьцангуй гайгүй байдаг бол эмзэг бүлгийн хүмүүст ийм боломж бараг байдаггүй. Бичил даатгал нь аливаа улс орны ядуу буурай, өрх толгойлсон эхчүүд, нийгмийн эмзэг хэсэгт зориулсан даатгал юм.

Бичил даатгал нь энэ утгаараа нийгмийн аль ч салбарт үйлчилж, зээлийн, гэнэтийн ослын, эд хөрөнгийн гэх мэт олон чиглэл хэлбэрийг агуулж байдаг.

Малын индексжүүлсэн даатгал Манай улсын хувьд мал аж ахуй нь эдийн засгийн нэг чухал салбар бөгөөд малын хорогдлоос учрах эдийн засгийн хохирол маш өндөр байдаг. Гэтэл даатгалын уламжлалт хэлбэрүүд малын даатгалд тохирдоггүй. Тухайлбал, 1999-2002 онд ган зудад нийт 11,2 сая мал хорогдож, 333 тэрбум төгрөгийн шууд хохирол учирчээ. Мөн энэ үеэр 12,100 өрх огт малгүй болж, малчин өрхийн тоо 26,7 мянгаар цөөрчээ. Мөн энэ байгалийн гамшгийн үеэр мал сүргээ хариулж яваад нийт 41 малчин амь насаа алдсан байдаг. Монгол Улсын Засгийн газар, Дэлхийн Банк болон бусад гадаад, дотоодын өндөр мэргэшсэн зөвлөхүүдийн тусламжтайгаар 2001 оноос малыг даатгахад тохиромжтой шинэ арга механизмыг судалж, “Малын индексжүүлсэн даатгал” төслийг хэрэгжүүлж байна.

Индекс суурилсан даатгал нь байгалийн гамшгаас учрах эрсдлээс хамгаалах зорилготой, тодорхой индекс үндэслэн хохирлын нөхөн төлбөрийг олгодог даатгалын хэлбэр юм. Даатгуулагчийн хохирлыг төлөхдөө бүс нутгаар ялгаатай тогтоосон хохирлын дундаж түвшин, хохирол учрахад нөлөөлсөн хүчин зүйлийн хэмжээ зэрэг үзүүлэлтэд тулгуурлан нөхөн төлбөрийг индексжүүлэн төлдөг үндсэн зарчимтай.

Авто машины даатгал:

Бидний амьдралд хамгийн түгээмэл байдаг даатгалын нэг нь авто тээврийн хэрэгслийн болон жолоочийн хариуцлагын даатгал юм.

Жолоочийн хариуцлагын даатгал нь дийлэнх улс орнуудад заавалдаатгалд хамаарагддаг. Компани тус бүрийн даатгалын гэрээ өөр өөрийн онцлогтой. Ихэнх тохиолдолд даатгалын компаниуд жолоочийн хариуцлагын болон тээврийн хэрэгслийн даатгалыг багцаар нь хэрэглэгчдэд санал болгодог. Жолоочийн хариуцлагын даатгал нь даатгуулагчаас бусдын амь нас, эрүүл мэнд, эд хөрөнгөд учруулсан хохирлыг төлөх зорилготой байдаг. Мөн зарим даатгалын компани тээврийн хэрэгслээр зорчигчдын гэнэтийн ослын даатгалыг жолооч нарт санал болгодог.

Энэ нь тухайн осолд орсон тээврийн хэрэгслээр зорчиж байгаа хүмүүсийн амь нас, эрүүл мэндэд учирч болох хохирлыг нөхөн төлөх зорилготой.

Автотээврийн хэрэгслийн даатгал нь даатгуулагчийн авто тээврийн хэрэгсэлд учирч болох аливаа аюул ослоос үүсэх хохирлыг нөхөн төлөх зорилготой. Тухайн даатгалын компани нь таны автотээврийн хэрэгслийг замын хөдөлгөөнд оролцох болон оролцоогүй үед, байгалийн гамшиг, галын эрсдэл болон шил хагарах аливаа тохиолдлоос даатгадаг. Эдгээр эрсдлийн аль нэг нь тохиолдоход даатгалын байгууллага танд тодорхой хэмжээний мөнгөн төлбөрийг өгөхөөр гэрээ хийдэг. Үүнийг нөхөн төлбөр гэж нэрлэдэг. Гэхдээ

энэхүү нөхөн төлбөрийг тодорхой дүнгээр хязгаарлаж өгдөг. Уг хязгаарласан дүнг даатгалын үнэлгээ гэж нэрлэдэг. Даатгалын үнэлгээг Иргэний хуульд заасны дагуу даатгагч болон даатгуулагч тал харилцан тохиролцож тогтооно. Хариуцлагын даатгалын хувьд даатгалын үнэлгээний оронд даатгалын хязгаар гэсэн нэр томъёог ихэвчлэн хэрэглэдэг. Жишээ нь, жолооч автомашиныхаа даатгалын үнэлгээг 5 сая гэж үнэлсэн нөхцөлд аливаа хохирол учирвал олгох нөхөн төлбөр нь 5 сая төгрөгөөс хэтрэхгүй. Та яагаад харсаар байгаад машин мөргөчихөвөө? Уучлаарай, халтиргаатай байснаас ийм юм боллоо. Би хариуцлагын даатгалд даатгуулсан байгаа, одоохон даатгалын компаниа дуудаадахъя.

Даатгалын гэрээнд гэрээний хүчинтэй байх хугацааг заана. Даатгалын хугацаа гол төлөв нэг жил байдаг. Өөрөөр хэлбэл, нэг жилийн хугацаанд гарах бүх нөхөн төлбөрийг гэрээнд заасны дагуу даатгагч хариуцна. Даатгалын компанид ийнхүү эрсдлээ шилжүүлэхдээ тодорхой хэмжээний мөнгө буюу даатгалын хураамж төлнө. Ихэнх даатгалын компаний хувьд тээврийн хэрэгслийн зориулалтаас хамаараад үнэлгээний дүнгийн 1-1.2 хувьтэй тэнцэх хураамж тогтоосон байдаг. Даатгалын компани гэрээндээ нөхөн төлбөр олгох боломжгүй нөхцөлүүдийг заавал зааж өгдөг. Тухайлбал:

Тээврийн хэрэгслээ ашиглан гэмт хэрэг үйлдсэн Тээврийн хэрэгслийг жолоодох эрхгүй хүнд шилжүүлсэн Тээврийн хэрэгслийг согтуугаар жолоодож явсан Монгол Улсын нутаг дэвсгэрийн гадна гарсан эрсдэл Даатгуулсан тээврийн хэрэгслээс бусад тээврийн хэрэгсэл эзэмшсэн үеийн эрсдэл Сургалтын болон уралдаан тэмцээний үеийн Байгаль орчин бохирдуулахтай холбогдон гарсан хохирол Даатгалын хураамжийг бүрэн төлөөгүй үеийн нөхөн төлбөрийг тус тус олгохгүй байхаар гэрээний нөхцөлдөө тусгана. Даатгалын компани болон даатгуулагч нар үнэлгээний жишиг доод хязгаарыг харгалзан даатгалын үнэлгээг харилцан тохирч тогтоох бөгөөд түүнд ногдох хураамжийг даатгагчийн тогтоосон хувиар тооцдог. Хураамжийг жилээр буюу нэг удаа, эсвэл сар сараар төлж болно. Даатгалын компани нь хуулийн хэллэгээр “даатгалын тохиолдол” гэх аюул осол тохиолдоход гэрээнд заасны дагуу даатгуулагчид нөхөн төлбөр өгөх бөгөөд хэрэв даатгуулж буй хөрөнгийнхөө талаар Та буруу мэдээлэл өгсөн бол энэ нь даатгалын компаниас танд учирсанхохирлыг нөхөн төлөхгүй байх буюу төлбөрийн хэмжээг бууруулах үндэслэл болдог.

Урт хугацааны буюу амьдралын даатгал Сүүлийн үед бидний мэдэх ердийн даатгалаас гадна урт хугацааны даатгал үүсч хөгжиж байна. 2008 онд амьдралын даатгалын анхны компани болох “Нэйшнл лайф даатгал” байгуулагдсан.

ДААТГАЛ ТАНЫ АМЬДРАЛЫН БАТАЛГАА